

To cite this article: Avcil, C. (2020). Kadın Bedeni Üzerinde Denetim Aracı Olarak Namus Cinayetleri: Türkiye Örneği. *International Journal of Social and Humanities Sciences (IJSHS)*, 4(3), 137-150

Submitted: June 25, 2020

Accepted: October 17, 2020

KADIN BEDENİ ÜZERİNDE DENETİM ARACI OLARAK NAMUS CİNAYETLERİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Ceren Avcil¹

ÖZET

Namus cinayetleri, tüm dünyada varlığını devam ettiren bir olgudur. Sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeylerine bakılmaksızın hemen hemen her toplumda bu uygulamalar görülmektedir. Namus cinayetleri kadına yönelik şiddetin en somut uygulamalarından biridir. Geleneksel toplum yapılarında kadın bedeni üzerinde erkeğin sonsuz tahakküm kurma hakkının olduğu varsayılır. Toplumsal cinsiyet bağlamında kadın bedeni üzerinde inşa edilen bu eşitsizlik konumu, kadın-erkek arasındaki hiyerarşinin en uç noktasını oluşturmaktadır. Kadının bedeni üzerinde koruma, terbiye etme saikiyle işlenen namus cinayetleri, ataerkil pratiklerin meşruiyetini pekiştirmekte ve toplumsal olarak üzerinde mutabakat sağlanan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye’de kadın cinayetlerinin gerekçelerinden biri olan namus kavramı, içinde bulunulan dönem ve koşullara göre şekillenmektedir. Esasında kadın cinselliğinin denetlenmesinin bir aracı olarak görülen namus cinayetleri, kıır-kent arasında yaşanan göçler ile yeni bir boyut kazanmakta, söz konusu cinayetler büyük kentlere taşınma potansiyelini taşımaktadır. Kadın bedeninin bekâr iken erkek aile üyeleri, evlendikten sonra ise eşi tarafından denetlenmesi, söz konusu uygulamaların kuşaktan kuşağa aktarılmasının da önünü açmaktadır.

Bu çalışmada, namus cinayetlerinin kadın bedeni üzerinde kurgusal olarak inşa edilen rolün reddi ile Türkiye’de namus cinayetleri ele alınmış, namus cinayetlerinin sebepleri analiz edilmiştir. Çalışmada namus kavramı toplumsal cinsiyet perspektifiyle ele alınmış, kadının ikincil konumunu güçlendiren bir olgu olarak değerlendirilmiştir.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Bölümü, Ağrı/Türkiye, cavcil@agri.edu.tr,
Orcid: 0000-0002-6301-515X

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet, Namus Cinayetleri, Kadın, Ataerkillik, Kadına Yönelik Şiddet

HONOR KILLINGS AS A CONTROL AGENT ON FEMALE BODY: CASE OF TURKEY

ABSTRACT

Honor killings are a phenomenon that continues around the world. These practices can be seen in almost every society regardless of their socio-economic development levels. Honor killings are one of the most concrete practices of violence against women. In traditional social structures, men are assumed to have infinite domination over the female body. This position of inequality built on the female body in the context of gender constitutes the extreme point of the hierarchy between men and women. Honor killings committed with the motive of protection and discipline on the woman's body reinforce the legitimacy of patriarchal practices and emerge as a socially agreed phenomenon.

One of the reasons the concept of honor killings of women are shaped in the current period and by circumstances in Turkey. In fact, honor killings, which are seen as a means of controlling women's sexuality, gain a new dimension with the migration between rural and urban areas, and the murders have the potential to move to big cities. The supervision of the female body by male family members while unmarried and by her husband after marriage also paves the way for these practices to be passed down from generation to generation.

In this study, honor killings and female body are discussed as rejection of the role of the fictional built on honor killings in Turkey, and the causes of honor killings are analyzed. In the study, the concept of honor is handled with a gender perspective and evaluated as a fact that strengthens the secondary position of women.

Keywords: Gender, Honor Killings, Women, Patriarchy, Violence Against Women

GİRİŞ

Kadın bedeninin üzerindeki denetimin bir aracı olarak namus cinayetleri dünyanın her yerinde varlığını keskin bir şekilde göstermektedir. Hemen hemen her toplumda kadına yönelik şiddetin somut göstergesi olan namus cinayetlerinin sebepleri de birbirinden ayrılmaktadır. Namus cinayetlerinin genel olarak ataerkil toplum yapılarının temel özelliklerinden biri olduğu da kabul gören bir anlayıştır. Bu noktada toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin anlaşılması bakımından namus cinayetlerinin ele alınması önem arz etmektedir. Esasında namus cinayetleri, kadının toplumsal konumunun ikincilleştirilmesi ve erkek karşısında toplumsal olarak inşa edilen cinsiyet rollerinden çok da bağımsız değildir. Dahası toplumsal inşa süreci de kadın bedeninin denetim aracı olarak görülmesi savını pekiştirici rol oynamaktadır.

Her ne kadar kadının cinselliği üzerinden kadın yaşamına yönelik karar mekanizması gören namus cinayetleri yaygın olsa da konuya ilişkin akademik çalışmalar şimdiye kadar sınırlı kalmıştır. Modernleşme olgusunun akıl, bilim ve rasyonaliteyi ön plana çıkarması ile geleneksel düşünce kalıplarının da değişeceği öngörülmekteydi. Ancak günümüz dünyasında hala namus cinayetlerinin varlığını artarak devam ettirmesi modernleşmenin dahi bu sorunu çözmekte yetersiz kaldığını göstermektedir. Günümüzde namus cinayetlerinin nedenlerine dair ortaya konulan tartışmalar geleneksel toplumların yanında modern toplumlarda dahi söz konusu cinayetlerin yaşandığını tezlerini içermektedir. Dolayısıyla kadın cinayetleri toplumların gelişmişlik düzeylerine de bakılmaksızın ortaya çıkan bir sorun olarak değerlendirilmektedir.

MATERYAL VE YÖNTEM

Bu çalışmada kadın cinselliği ve bedeninin bir denetim aracı olarak görülen namus cinayetleri ele alınmıştır. Çalışmada dünyada ve Türkiye’de namus cinayetlerine ilişkin güncel veriler ışığında konunun mevcut durumu analiz edilmiştir. Türkiye’de namus cinayetlerinin nedenlerine dair literatür taraması yapılarak toplumsal cinsiyet bağlamında kadınlık ve erkeklik durumlarına odaklanılmıştır. Çalışmada temel olarak ikincil kaynaklar kullanılarak kadın bedeninin söylemsel düzlemde politik kimlik kazanması irdelenmiştir.

BULGULAR VE TARTIŞMA

1. Namus Kavramına Yönelik Tanımlamalar

Namus kavramı bireyin ahlaki temelde iyi veya kötü olarak nitelendirilmesinin bir aracıdır. Özellikle kadınlar konusunda iffet, ahlak vb. nitelendirmelerin namus kavramı ile birlikte değerlendirildiği görülmektedir. “*Namuslu kadın söylemi*” tam da bu noktada hem kadın-erkek ilişkilerinin hem de kadınların kendi aralarındaki ilişkilerin nitelendirilmesi ve ayrıştırılmasında bir araç rolü görmektedir.

Kuşkusuz kadına yönelik şiddetin çarpıcı bir aracı olan namus cinayetlerine dair tartışmalar konunun dünya kamuoyunda tartışılmasının önünü de açmaktadır. Sorunun çözümüne yönelik ulusal politikaların yanında uluslararası çözüm mekanizmalarının da devreye girmesi sorunun tanımlanması, kavramsallaştırılması ve makul çözümlerin bulunmasının birer adımı olmaktadır.

Namus sözcüğü Türkçe’ye Arapça dilinden geçmiş olmakla birlikte temeli Yunanca’da “*nomos*” kelimesidir. Nomos kelimesi Yunanca’da “*thesmoi-nomoi*” ve “*physis-nomos*” çatışması olarak ortaya çıkmaktadır. “*Thesmoi*” eski Yunan polislerinde soyluların çıkarını koruyan ve kökeni tanrılara dayandırılan sözlü yasa anlamına gelirken “*nomoi*” ise insan yapımı yazılı yasa anlamına gelmekteydi (Ecevitöglu, 2012: 282).

Namus kelimesinin Türkçe kullanımında hem kadın hem erkekleri nitelendirmek için kullanılmaktadır. “*Namuslu işadami*” ifadesinde kişinin kendi emeği ve alın teri ile para kazanması ve haksız kazançtan kaçınması şeklinde dürüstlük anlamına gelen genel ahlaki değerler anlaşılmaktadır. “*Namuslu kadın*” söyleminde ise kadının cinsel ahlak kurallarına bağlılığı ön plana çıkmaktadır. Namuslu kadın söyleminde kadınlar için genel olarak haksız kazançtan kaçınma, emeği ve alın teri ile kazanma anlamlarından önce kadın cinsel ahlakının altı çizilmektedir. Dolayısıyla kadın cinayetlerinin bir gerekçe olarak görülen namus, kadının cinsel ahlakı ile ilişkilendirilmektedir (Ecevit, 2012: 305-306).

Abu-Odeh (2018: 243-264), Arap toplumlarında namus cinayetlerinin toplumsal cinsiyet ile olan ilişkisinde namus cinayetlerinin sistematik örneğine değinir. Buna göre namus cinayetleri, “*bir kadının, evlilik öncesi veya evlilik dışı cinsel ilişkide bulunması ya da bundan şüphelenilmesi nedeniyle, babası ya da erkek kardeşi tarafından öldürülmesidir*”. Görüldüğü üzere, namus cinayetinin işlen-

me saiki kadının cinselliğinin denetlenebilir olması veya olmamasıdır. Kadın bedeninin namus gerekçesiyle denetlenmesi, işlenen cinayetlerinin haklı gerekçesi olarak görülebilmektedir.

Namus cinayetlerinin gerekçeleri toplumların gelişmişlik düzeyi, kültür bileşenleri ve mozağine göre değişkenlik göstermektedir. Tillion “*Haremler ve Kuzenler*” adlı kitabında; Ortadoğu ve Akdeniz toplumlarında akraba evliliği, namus cinayetleri, kan davaları, kızların mirastan yoksun bırakılması ve başörtüsü gibi konuları irdeler. Tillion’un “*Eski Dünya*” olarak isimlendirdiği Atlas Okyanusu’ndan Himalayalar’a kadar olan bölgede toprağa el koyma veya sahip olma biçiminin toplumun kimliğini ve kültürünü biçimlendirdiğini ifade eder. Tillion’a göre topluluğa ait olma, topluluktan gelen bir anne ve babadan olmayı gerektirir ve bu durum topluluğun bir bireyi olma ve ona aidiyet ile sonuçlanır. Bu tür toplumlarda akrabalık ilişkileri toplumun işleyiş ve düzenini asıl belirleyen öğeleri yapısında barındırır. Namus kavramının da bu tür toplumlarda kuşaktan kuşağa sorunsuz olarak aktarılması gerekir. Namus, toprağın bölünmesi başta olmak üzere bireysel çıkarlardan çok grup kimliği ve bütünlüğünün korunması gibi çeşitli işlevleri gören bir olgudur (Sirman, 2006: 21-28). Dolayısıyla Tillion’un dikkat çektiği topluluklarda namus geleneksel ataerkil düşünce yapısını birleştirici ve bir arada tutucu olma rolünü üstlenmiş olmaktadır. Namus siyasi ve ahlaki düzen gibi ekonomik gücü de belirleyendir. Namus söz konusu olduğunda korunup gözetilen ve erkeğin onurunu korumakla yükümlüdür. Namusa bir helal gelmediği sürece güçlü olan namuslu kadının kocası veya babasıdır. Bu durumda “*erkek güçlü ve tabi olunan, kadın ise korunan ve tabi olandır*” (Köysüren, 2016. 100-101).

2. Namus-Beden ve Toplumsal Cinsiyet İlişkisi

Toplumsal cinsiyet kavramı sosyal bilimlerde son dönemlerde üzerinde oldukça tartışılan ve gündemde kalan bir kavram haline gelmiştir. Temelde kuramcılar toplumsal cinsiyet rollerinin kurgusal ve yapay olarak oluşturulduğu görüşünde uzlaşma sağlamış durumdadırlar. Esasında toplumsal cinsiyet kadın ve erkeğe yüklenen rollerin kadın ve erkek arasındaki güç ve iktidar ilişkilerinin kadının aleyhinde belirlenmesi görüşüne dayanır.

Toplumsal cinsiyet kavramına yönelik yapılan tanımlamalar, ne olduğu kadar ne olmadığı yönünde ifadeleri de içerisinde barındırmaktadır. “*Toplumsal cinsiyet sadece cinsiyet farklılığını belirtmekle kalmaz aynı zamanda cinsler arasındaki eşitsiz güç ilişkilerini de belirtir*” (Berktaş, 2016: 16). Scott’a göre ise toplumsal cinsiyet “*cinsiyeti olan bir bedene zorla kabul ettirilmiş bir toplumsal kategoridir*” (Scott, 2007: 11).

Scott (2007: 38-42), toplumsal cinsiyetin birbiriyle ilişkili dört ögesi üzerinde durur. Bu ögelerden ilki çoğunlukla kadın imgelemlerinde kullanılan kültürel simgelerdir. Scott bu simgelerin temsil biçimi ve hangilerine başvurulduğunu irdeler. İkinci olarak bu simgelerin anlamlarının ve kavramsallaştırmasını ortaya koyan normatif kavramlardır. Din, eğitim ve bilime ilişkin doktrinlerde bu simgeler ile kadın ve erkeğe yönelik değişmez kategorik ikilikler oluşturulmaktadır. Üçüncü ögede Scott, toplumsal cinsiyetin salt akrabalık ilişkileri ile kurulmadığını savunur. Toplumsal cinsiyetin kullanımında akrabalık ilişkilerinin yanında ondan bağımsız işleyen ekonomi ve siyasete de ihtiyaç vardır. Son olarak, toplumsal cinsiyetin ilişkili olduğu öge öznel kimliktir. Psikanalizin öznel kimliğe yönelik ortaya koyduğu kuramların yanında tarihçilerin de toplumsal cinsiyetin somut olarak inşasına yönelik tarihsel araştırmalara ihtiyaç vardır.

Toplumsal cinsiyet kadın bedeni üzerinden kurulan tahakküm ilişkilerinin biçimini ve bunun kadının konumuna yönelik etkilerini sorgular. Buna göre din, yasalar, ahlak kuralları, beden üzerinden yürütülen politikalar ve politika araçları kadın bedenini tahakküm altına alır ve nesneleştirir. “*Batı’da yaşanan cadı avları tesadüf değildir. Bu avlar kadın cinselliğini ve doğurganlığını denetlemek anlamına gelir. Nüfus politikalarının uygulamalarından biridir. Cadı avlarında damgalanan kadın imgesinin karşısına çıkarılan kadın güçsüz, pasif, kontrol edilmesi gerektirir. Beden üzerinden normal/anormal ya da patolojik, ahlaklı/ahlaksız, namuslu/namussuz, kirli/temiz, engelli/sağlam gibi ikilikler, paralel kategoriler yaratılır*” (Saygılıgil: 7). Görüldüğü üzere uygulanan politikalar kadın bedeni üzerinde kontrol oluşturmanın yanında kadın imgesinin şekillenmesi rolünü de yerine getirmektedir.

Namus kavramının somut olarak kendini gösterdiği yer kadının bedenidir. Kadın bedeninin bireysel veya toplumsal olarak inşa edilmesi ve şiddet aracı olarak kullanılması toplumsal cinsiyet rollerini de gündeme getirmektedir. Toplumsal

cinsiyet ilişkilerinin kurgusal olması da kadın-erkek arasındaki eşitsiz ilişkinin doğal olmadığı savını güçlendirmektedir. Nihayetinde kurgulanan kadınlık ve erkeklik halleri bir iktidar ilişkisi üretmektedir. Kadın bedeni de bu noktada ata-erkil söylemin şiddette hayat bulan aracı olmaktadır. *“Kadın bedeni, patriyarkanın, tarih boyunca çeşitli biçimlere bürünen tahakküm ve denetim mekanizmalarının, birbirinin üstüne yığılarak çok katmanlı bir biçimde yoğunlaştığı “yer” dir; bizzat bu denetim biçimleri kadın bedenini hem erkeklerin hem kadınların zihinlerinde anlamlandırır ve kurgularlar”* (Acar Savran, 2018: 143-144).

Gülnur Acar Savran (2018: 112), namus cinayetlerinin kadın-erkek arasındaki iktidar ilişkisine dem vurarak namus cinayetlerinin yaygınlığına yönelik olarak *“Erkeğin ayrıcalıklı statüsünü korumak için kadının cinselliği ve bekâretine yönelik olarak beslenen saplantılı takıntı ve bunun yol açtığı namus cinayetleri, günümüzde her ne kadar Kürtlere özgülenmeye çalışıyorsa da, Endülüs’ten Doğu Akdeniz’e yaygınlık gösteren bir pratiktir.”* ifadesini dile getirmektedir.

Nil Mutluer (2008: 14-30) *“namussallaşma”* kavramı üzerinde durarak kadın bedeninin bir kontrol mekanizması olarak kurgulanmasını irdeler. Mutluer’e göre cinsiyet kavramı, iktidarın cinsellikle olan ilişkisinde bir yasağı imlemektedir: Bu yasak iktidarın esas olarak olumladığı değil, kendine bağımlı kıldığı ve değişmez düzenin yasağıdır. Tam da bu noktada cinsellik ve iktidar arasındaki ilişkinin niteliği önem kazanmaktadır. Literatürde söz konusu ilişkiye dair dile getirilen görüşlerin ortak yanı; toplumsal cinsiyet rolleri gibi cinselliğin de yapay olarak kurgulandığı savıdır. Bu iktidar ilişkisi ise kadın ve erkekler arasındaki eşitsizliği derinleştirmenin yanında kadının ikincil konumunu da pekiştirmektedir.

Michel Foucault (2017: 59-95), *“Cinselliğin Tarihi”* adlı kitabında cinsellik ve iktidar ilişkisinin içeriğine ve biçimine değinir. Foucault’a göre iktidar ile cinsellik arasında sadece olumsuz bir ilişki kurulmaktadır: *“İtme, dışlama, ret, engelleme ya da gizleme ve maskeleyme”*. *İktidarın cinsellik ve hazları üzerinde onlara “hayır” demekten başka hiçbir kudreti yoktur; yol açtığı bir şey varsa, bu da yokluklar ya da boşluklardır; öğeleri yok sayar, kopukluklar yaratır; bitişik olanı ayırır; sınırlar koyar. Etkileri genel bir sınırlanma ve eksiklik biçimini alır.”*

3. Türkiye’de Namus Cinayetlerinin Anatomisi

Birleşmiş Milletler (BM) Uyuşturucu ve Suç Ofisi (UNODC) 2019 yılı Küresel Cinayet Raporu’na göre 2017’de 87 bin kadın kasten öldürülmüştür. Rapora göre öldürülen kadınların yarısından fazlası eşleri, sevgilileri veya aile bireyleri tarafından öldürülmüştür. Bu durum, 2017 yılında dünyada gün 137 kadının kendi aile üyeleri tarafından, üçte birinden fazlasının mevcut ya da eski eşi veya sevgilisi tarafından öldürüldüğünü göstermektedir. Dolayısıyla rapor, kadınların yüzde 35’i kadarının fazlasının güvendikleri ya da bakımlarını üstlenen bir kişi tarafından öldürüldüğünü ortaya koymaktadır (<https://www.indyturk.com/node/50046/haber/bm-kad%C4%B1n-cinayetleri-raporu-kad%C4%B1nlar-i%C3%A7in-en-tehlikeli-yer-evleri>, erişim tarihi: 02.05.2020).

Türkiye de namus cinayetleri nedeniyle gündeme gelen ülkeler arasında yer almaktadır. Nitekim Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu’nun yayınladığı güncel veriler, Türkiye’de genel olarak kadına yönelik şiddetin arttığını da doğrular niteliktedir. Söz konusu Platformun 2019 yılı verilerine göre 474 kadın erkekler tarafından öldürülmüştür. 2019 yılında işlenen kadın cinayetlerinin 115’ü şüpheli ölüm olarak kaydedilirken, 218 kadının neden öldürüldüğü tespit edilememiştir. Kadınların öldürülme gerekçelerine bakıldığında 27’si ekonomik bahaneyle, 114’ü boşanmak istemesi, barışma isteğini reddetmesi, arkadaşlık isteğini reddetmesi gibi kendi hayatına dair karar almak isterken öldürülmüştür. 2019 yılında öldürülen 474 kadının 152’sinin kim tarafından öldürüldüğü tespit edilememiştir. Kadınların kimler tarafından öldürüldüklerine dair verilere bakıldığında ise 134’ü evli oldukları erkek, 25’i eskiden evli olduğu erkek, 51’i birlikte olduğu erkek, 8’i eskiden birlikte olduğu erkek, 29’u amcası, eniştesi, evli olduğu erkeğin babası, kardeşinin evli olduğu erkek gibi akrabalık ilişkileriyle bağlı olduğu kişiler, 19’u tanıdık, 15’i babası, 13’ü kardeşi, 25’i oğlu, komşusu, çocuğuyla aynı okulda veli olan kişi gibi tanıdığı kişiler ve 3’ü de tanımadığı kişiler tarafından öldürülmüştür (<http://kadincinayetlerini-durduracagiz.net/veriler/2889/kadin-cinayetlerini-durduracagiz-platformu-2019-raporu>, erişim tarihi: 15.05.2020).

Türkiye’de namus nedeniyle işlenen kadın cinayetlerine yönelik gerek ulusal gerekse uluslararası çapta çözüm mekanizmaları geliştirilmekte, ulusal ve uluslararası hukuktan doğan sorumluluklar çerçevesinde hareket edilmektedir. Tür-

kiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) başta olmak üzere ilgili kurumlar, sivil toplum kuruluşları, aktivistler konuya yönelik dikkat çekmek üzere çeşitli faaliyetler sürdürmektedirler. 2005 yılında TBMM’de kurulan Töre ve Namus Cinayetleri ile Kadınlara ve Çocuklara Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Anayasanın 98 inci, İçtüzüğün 104 ve 105 inci Maddeleri Uyarınca Bir Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önergeleri ve (10/148, 182, 187, 284, 285) Esas Numaralı Meclis Araştırması Komisyon Raporu kadın cinayetlerine yönelik mevcut durum, sorunlar ve konuya ilişkin yapılan çalışmalara yer verilmektedir. Raporda, namus cinayetlerinin kadın bedeninin düzenleme, kontrol altına alma ve erkek egemenliğini sağlamlaştıran yönüne vurgu yapılmaktadır. *“Namus cinayetleri, kadını kontrol altında tutmanın ve erkeğin hakimiyetini vurgulamanın en çarpıcı görüntüsüdür. Ancak kadının davranışlarını kısıtlama ve cinselliğini kontrol etme gereksinimi kendini çok daha yaygın olan başka biçimlerde de gösterir. “Namusa leke gelmesin” ya da cezalandırmak için kadınlar ve kızlar evlere kapatılır, intihara zorlanır, burunları ve kulakları kesilir, tehdit edilir, dayak yer ve kısacası yaşamlarını bir terör ortamı içinde geçirirler. Kadınlara empoze edilen bu kısıtlamalar, onların hareket özgürlüğünden, düşünce özgürlüğüne, işkenceye tâbi olmama hakkından, sağlık ve sağlıklı bir ortamda yaşama hakkına kadar, bir dizi insan haklarının ihlâline neden olur”* (Töre ve Namus Cinayetleri ile Kadınlara ve Çocuklara Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Anayasanın 98 inci, İçtüzüğün 104 ve 105 inci Maddeleri Uyarınca Bir Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önergeleri ve (10/148, 182, 187, 284, 285) Esas Numaralı Meclis Araştırması Komisyonu Raporu, <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss1140m.htm>, erişim tarihi: 01.05.2020).

Çalışma kapsamında Türkiye’de kadına yönelik şiddetin ve namus cinayetlerinin nedeni beş temel başlık altında sıralanmaktadır:

- “Ataerkil yapı ve değerler;
- Hiyerarşiyi ve itaati öngören geleneğin ve kültürün yaygınlığı ve sürekli yeniden üretilmesi;
- Kadının ve erkeğin fiziki mekânı paylaşmamasını öneren dinsel ve kültürel inançlar, gelenekler;

- Geniş aile, aşiret, hemşerilik, cemaat ilişkilerinin yaygınlığına bağlı olarak birey üzerinde toplumsal baskının yüksek oluşu,
- Bu yapılanmaların resmî düzeyde kabul görmesi sonucu siyasal yaşam ve hukukun uygulanmasına yön vermesi”.

Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu tarafından 2005 yılında Türkiye’de gerçekleştirilen “*Türkiye’deki Namus Cinayetlerinin Dinamikleri: Hareket Olasılıkları*” çalışması kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerde *namus, erkeklerin kontrolünde olan, kadınlara ait bir özellik* olarak tanımlanmaktadır. Namus üzerinden kadın ve erkeklerin rolleri tanımlanarak kadının erkeğe olan tabiiyeti pekişmektedir. Buna göre “*kadınlar, namuslu olarak kabul edilen davranış kurallarına uymak zorundadırlar, dolayısıyla rolleri pasiftir, erkekler ise kadınların bu kurallara uymasını sağlamak zorundadır, dolayısıyla aktif bir rol oynamaları gerekir. Sonuç olarak, “namus” hem kadınları hem erkekleri belirli bir şekilde davranmaya zorlayan bir şey olarak tanımlanıyordu*” (UNFPA, 2005: 9).

Namus cinayetleri konusunda bugüne kadar yapılmış kısıtlı sayıdaki çalışmalardan biri Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı öğretim üyesi Prof. Dr. Aytekin Sır tarafından yürütülmüştür. Yörede yaşayan insanların namus cinayetlerine yönelik bakış açılarının araştırıldığı “*Namusun Algılanışı Araştırması*” kapsamında; “*namus adına işlenen cinayetlere insanların bakış açısının belirlenmesi, kamuoyunun bilinçlendirilmesine yönelik çalışmalara altlık oluşturulması, tedbir ve çözüm yollarının belirlenmesi, namus cinayetlerinin daha yoğun işlendiği kırsal kesimde yaşayan erkeklerin görüşlerinin saptanması, namus cinayetlerine bakışta cinsiyetin önemi, kır-kent merkezinin namus cinayetlerine bakış açısından farklılık olup olmadığı ve bu durumun etnik gruplar açısından bir farklılık oluşturup oluşturmadığı irdelenmiştir*” (Sır, 2005: 87-126).

Çalışma kapsamında yöredeki 430 kişi ile yapılan çalışmada, namus kavramı katılımcılar tarafından “*karım, bacım annem, dinin emrettiği, kadınların iffeti, kadının cinselliği*” olarak tanımlamıştır. Namussuzluk kavramı ise “*kadının zina yapması, kadının bekâretini kaybetmesi dedikoduya sebep olması, kadının açık gezmesi, erkeklerle konuşması, açık olması, ailenin istemediği kişiyle evlenmesi, izinsiz dışarı çıkması, dilinin uzun olması*” şeklinde dile getirilmiştir. Çalışmada zina konusu da irdelenmiş, katılımcıların %37,4’ü kadınların zina yapması ha-

linde kadının öldürülmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Bunun dışında zinaya ceza olarak “kulak kesme, burun kesme, saçını kazıma” benzeri yöntemler de dile getirilmiştir. Kadına söz konusu cezanın kim tarafından verileceği sorusuna katılımcıların %64’ü için “kadının kocası” olarak cevap vermiştir. Katılımcıların %25’i ise çözüm olarak boşanmayı önermişlerdir.

Polis Akademisi tarafından yapılan “Dünyada ve Türkiye’de Kadın Cinayetleri 2016-2017-2018 Verileri ve Analizler” çalışmasında dünyada ve Türkiye’de işlenen kadın cinayetlerine ilişkin detaylı analiz ve verilere yer verilmektedir. Çalışmaya göre Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) verilerine göre farklı ülkelerde 1 yılda öldürülen kadın oranları (milyonda) Japonya ve İngiltere’de 2, Danimarka, İtalya ve Polonya’da 3, İsviçre, Yunanistan, İran ve Gürcistan’da 4, Türkiye’nin de aralarında olduğu Almanya, Hollanda, Norveç, İsveç ve İspanya’da 5’tir. Guatemala milyonda 72 ile ilk sırada yer almaktadır. Yine rapora göre Türkiye’de 2016, 2017 ve 2018 yıllarında 726’sı polis, 206’sı jandarma kayıtlarına geçen toplam 932 kadın cinayeti işlenmiştir.

Kadın cinayetlerinin işlendiği illerin dağılımına bakıldığında %14,5’i İstanbul’da, %6,1’i Ankara’da, %5,5’i İzmir’de, %4,6’sı Antalya’da, %4,3’ü Gaziantep’te, %3,6’sı Bursa’da, %3,4’ü Adana’da, %3’ü Mersin’de, %2,7’si Manisa’da ve %2,6’sı Denizli’de gerçekleşmiştir. Kadın cinayetlerinin işlendiği mekânlar birbirinden farklılık göstermektedir. Buna göre cinayetlerin %72,8’i ev/meskûn veya metruk bina/konutta, %15’i sokakta, %3,3’ü açık arazi/kırsal alanda, %3,2’si işyerinde ve %5,7’si diğer yerlerde işlenmiştir. Söz konusu cinayetlerin en çok işlendiği gün ve mevsime bakıldığında ise %16,7’si cuma günlerinde ve %26,7’si kış aylarında işlendiği görülmektedir.

Raporda öldürülen kadınların yaş dağılımı bilgilerine yer verilmektedir. Öldürülen kadınların 18-45 yaş arasında yoğunlaştığı ve en çok ölümün %25,7 ile 26-35 yaş aralığındaki kadınlarda gerçekleştiği bilgisi verilmektedir. Ölen kadınların medeni durumlarına bakıldığında %58,5’nin evli, %16,3’ünün bekâr, %16,1’i boşanmış, %6,8’i dul ve %2,3’ü diğer olarak kayıtlara geçmiştir.

Cinayete kurban giden kadınların eğitim düzeyi %46,1 ilköğretim mezunu, %17,9’u ilköğretim/ortaokul mezunu, %13,4’ü lise mezunu, %5,8’i üniversite mezunu ve %0,4’ü yüksek lisans/doktora mezunudur. Okul çağında olmayan, okuma-yazma

bilmeyen ve okula gitmeyen ancak okuma-yazma bilen kadınlardan öldürülme oranları sırasıyla %6,5, %6 ve % 3,9 olarak gerçekleşmiştir.

Kadın cinayetlerinin işlenme saiki veya motifinin araştırıldığı çalışmada, cinayetlerin %36, 2'si cinsel motiflerle, %42,6'sı psiko-sosyal motiflerle, %13'ü ruhsal, bedensel sağlık sorunları ve madde kullanımını ile ve %7,7'si ekonomik motiflerle işlenmiştir.

SONUÇ

Bu çalışmada dünyada ve Türkiye'de kadın cinayetlerinin mevcut durumuna ilişkin ikincil kaynaklardan yararlanılarak bir analiz yapılmaya çalışılmıştır. Kuşkusuz bu alanda yapılacak çalışmaların kapsam ve yöntem bakımından çeşitliliği, konunun detaylı olarak irdelenmesi ve mevcut durumunun daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunacaktır.

Namus saikiyle işlenen kadın cinayetleri, dünyada ve Türkiye'de varlığını güçlü bir şekilde korumakta ve devam ettirmektedir. Her ne kadar ulusal ve uluslararası alanda kadın cinayetlerinin önlenmesine yönelik bağlayıcı hukuksal düzenlemeler olsa da mevcut durumda bu düzenlemelerin sorunun çözümünde yeterli olmadığı da ortadadır.

Toplumsal cinsiyet bağlamında kadının konumunun ikincil görülerek bedeninin namus nedeniyle denetlenmesi, toplumsal cinsiyet rollerinin farklı kadınlık durumlarını inşa edilmesinin somut bir örneğidir. Ataerkil değerlerin oluşma biçimi, kültürel olarak nesilden nesile aktarılma durumu, başta kadınlar olmak üzere ekonomik, sosyal ve kültürel değişimleri de beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla namus cinayetlerine bakışta sadece hane içi durum değil, kadının içinde bulunduğu sosyoekonomik durum, yaşadığı mekân vb. ögeler de belirleyici unsur olabilmektedir.

Kadın cinayetlerinin yoğun işlendiği bölgeler konuya yönelik dikkatlerin ayrıca çekilmesini gerektirmektedir. Türkiye'nin hemen her bölgesinde görülen kadın cinayetlerinin işlenme biçimi ve nedeni birbirinden farklılık gösterebilmektedir. Dolayısıyla konuya ilişkin yapılacak çalışmalarda kültürel, sosyal ve ekonomik değer ve ögelerin karşılaştırılmalı olarak ele alınması önem taşımaktadır. Bu şekilde yapılacak olan çalışmaların hem kadın cinayetlerine yönelik duyarlılığı

artıracağı hem akademiye farklı bir bakış açısı ve katkı sunacağı değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

Abu-Odeh, L. (2018). Arap Toplumlarında Namus Cinayetleri ve Toplumsal Cinsiyetin İnşası. P. İlkaracan (Der.), *Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik* içinde (ss.243-264), İstanbul: İletişim Yayınları.

Acar Savran, G. (2018). *Feminizm Yazıları: Kuramdan Politikaya*. Ankara: Dipnot Yayınları.

Berktaş, F. (2016). *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın, Hıristiyanlıkta ve İslamiyet'te Kadının Statüsüne Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım*, s.16, İstanbul: Metis Yayınları. C. Avcil (Aktaran) The Transformation Of Religious, Ethnic, and Gender Identities Of Kurdish Women In Turkey: The Case Of Ağrı (s. 53).

Ecevitöglü, P. (2012). *Namus Töre ve İktidar: Kadının Çıplak Hayat Olarak Kuruluşu* Ankara: Dipnot Yayınları.

Foucault, M. (2017). *Cinselliğin Tarihi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları. Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu, (<http://kadincinayetleriniidurduracagiz.net/veriler/2889/kadin-cinayetlerini-durduracagiz-platformu-2019-raporu>, erişim tarihi: 15.05.2020).

Köysüren, A.Ç. (2016). *Kültürel ve Dini Algıda Toplumsal Cinsiyet*. İstanbul: Sentez Yayıncılık.

Mutluer, N. (2008). Türkiye’de Cinsiyet Hallerinin Sınırları: “Namussallaştırma”. N. Mutluer (Der.), *Cinsiyet Halleri: Türkiye’de Toplumsal Cinsiyetin Kesişim Sınırları* içinde (ss.14-30), İstanbul: Varlık Yayınları.

Saygılıgil, F. *Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları*. İstanbul Üniversitesi Açık Ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.

Scott, J. W. (2007). *Toplumsal Cinsiyet: Faydalı Bir Tarihsel Analiz Kategorisi*. İstanbul: Agora Kitaplığı.

Sır, A. (2005). “Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgelerinde ‘Namus’ Kisesi Altında İşlenen Cinayetler İle Mücadelede Kalıcı Yöntemler Geliştirme Projesi” 2005 Raporu. KA-MER, ss.87-126.

Sirman, N. (2006). Önsöz: Namusun Arka Planı. Ş.Tekeli, N. Sirman (Çev.), *Haremler ve Kuzenler* içinde (ss. 21-28), İstanbul: Metis Yayınları.

Taştan, C., Küçüker Yıldız, A. (2019). *Dünyada ve Türkiye’de Kadın Cinayetleri: 2016-2017-2018 Verileri ve Analizler*. Ankara: Polis Akademisi Yayınları. (<https://www.indyturk.com/node/50046/haber/bm-kad%C4%B1n-cinayetleri-raporu-kad%C4%B1nlar-i%C3%A7in-en-tehlikeli-yer-evleri>, erişim tarihi: 02.05.2020).

Töre ve Namus Cinayetleri ile Kadınlara ve Çocuklara Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Anayasanın 98 inci, İçtüzüğün 104 ve 105 inci Maddeleri Uyarınca Bir Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önergeleri ve (10/148, 182, 187, 284, 285) Esas Numaralı Meclis Araştırması Komisyonu Raporu, erişim: <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss1140m.htm>).

UNFPA, (2005): “*Türkiye’deki Namus Cinayetlerinin Dinamikleri: Hareket Olasılıkları*” ,erişim: <https://turkey.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/namuscinayet.PDF>